

Ektefellevalg og ektefellesamspill: En presentasjon av et forskningsprosjekt*)

ANNE-LISE LAFFERTY
ODD RUNAR GULBRANDSEN

*Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo
Senter for klinisk psykologisk forskning,
Universitetet i Oslo*

Marital choice and marital interaction: A research project.

Abstract — We first present and make a critique of theories and research in this area. We point out that usually theories 1) concentrate on too few factors in mate-selection, 2) they reify individuals by describing them in terms of traits and structures, 3) they often are not concerned about development and 4) they are not aware of the complex dialectics over time where society is in man and man is in society. One either concentrates on society or on the individual or the relationship. In this way one loses the complicated process of lived togetherness and treat persons as «boxes» with «things» that fit together. As a representative of this way of thinking about relationships we have chosen T. Leary's methods for observing interpersonal behaviour. Through this method we study how each person in marriage reveals him(her)self to observers (the therapist, the partner), how they see themselves, and how the persons come through on TAT. The answers this method give to the understanding of marital choice and marital interaction are then contrasted with our part-process analysis. This way of studying relationships is inspired by the dialectical philosophy of Hegel and the psychology of Stierlin and Boszormenyi-Nagy. A partprocess is a lifetheme (whatever: closeness, gratification and so on) and how we feel and act towards that theme. We then analyze partprocesses from videofilms from therapy sessions, from the answers to a clinical interview and from TAT. We contrast the view of relationships that part-process-analysis gives with the one given by Leary's method. We then conclude that different methods and different theories construe people in different ways and we discuss what is a constructive way

of construing man. We argue that partprocess-analysis is a way of construing man that is closer to the experimental way of living.

Innledning

I denne artikkelen presenteres et forskningsprosjekt om ektefellevalg og ektefellesamspill. Først skal vi meget kort presentere teori og forskning på området. Deretter påpeker vi i større detalj de mangler vi finner. Så presenteres vår egen teori samt de metoder vi har brukt for forskning på området.

Prosjektet ble startet som et resultat av vårt ønske om å forstå de faktorer som ligger til grunn for ektefellevalg, samt de faktorer som opprettholder samspillet i ekteskapet eller parforholdet. Spørsmålet oppstod i forbindelse med klinisk praksis og impliserer interesse for å forstå grunnlaget for å forandre samspill hos ektepar.

For å svare på disse spørsmålene hadde vi forskjellige innfallsvinkler. En slik var teori på ektefellevalg og ektefellesamspill. En annen var arbeid med begrepsavklaring i forhold til selvutvikling. Grunnen til at vi ble opptatt av (selv)utvikling var at vi klinisk kunne se at ektefellers samspill hang sammen med den type samspill de hadde hatt med sine respektive foreldre (Jfr. Saul, 1975). Her vil ikke vårt arbeid med selvutviklingsteori bli presentert (Se Lafferty, 1978).

Teori og forskning om ektefellevalg og ektefellesamspill

Dette feltet har i de senere årene vært gjenstand for større og større interesse. Grunnen er at man mer og mer er blitt klar over at men-

*) Foredrag ved NAVF-seminar om metoder i familieforskning, Geilo, 18. — 21. februar 1979. Publiseringen støttes økonomisk av NAVF.

nesket er et forhold som forholder seg til seg selv — for å sitere Kierkegaard (Se Endler & Magnusson, 1976, Magnusson & Endler, 1978). Det har vært forholdsvis lett å påvise at en rekke menneskelige væremåter er skapt og opprettholdt gjennom forhold, men det har vært langt vanskeligere å finne fruktbare måter å beskrive *hvorledes* forhold fungerer (Magnusson & Endler, 1978). Dette er en vanskelighet som både forskere og klinikere (Se Lafferty & Gulbrandsen, 1979) har slitt med. Således er en av de oppgavene vi har satt oss å bidra til forståelsen av hvordan forhold dannes, virker og opprettholdes.

Når det gjelder forståelsen av tiltrekning og ektefellevalg er det utviklet en hel rekke teorier og innsamlet mye data (Duck, 1977, Houston, 1974, Udry, 1971, Burchinal, 1967, Landis, 1975). De fleste av disse teoriene rammes av Schefflens (1975) kritikk av interaksjonsmodeller som behandler mennesker som lukkede «bokser» — ting — som sender ut stimulus'er eller aksjoner og får respons'er eller reaksjoner fra en annen «boks» eller ting. Således snakker man om at hvis to personer har de samme holdninger på viktige områder vil de tiltrekkes av hverandre. Dette er den såkalte homogamiteori — like barn leker best. Heterogamiteori — motsetninger tiltrekker hverandre — er også en slik boksmodell: Hvis jeg er dominant må du være submissiv. Det blir her snakk om trekk som passer sammen.

For Schefflen (1975) er alternativet til en slik tenkning et Einsteiniansk paradigme hvor felt og prosess blir de viktigste tankeredsaker. Filosofisk impliserer dette en enverdenslære (Løvlie, 1977) og vi har annetsteds presentert de psykologiske implikasjoner av enverdenslæren (Lafferty & Gulbrandsen, 1977).

Før vi beskriver en slik forståelsesform, vil vi imidlertid presentere våre viktigste kritikkpunkter mot tradisjonell tenkning på feltet.

1. For det første er teoriene for monolittiske. Med monolittisk mener vi at hver teori legger vekt på få faktorer og opphøyer disse til å bli de eneste sentrale. F.eks. argumenterer Byrne og Clore (se Clore, 1977) for de affektive faktorer forsterkningsverdi i interpersonlig tiltrekning, mens Ajzen, Heider og Newcomb (Ajzen, 1977) argumenterer for de kognitive

faktorerers betydning. Det er klart at både kognitive og affektive faktorer virker inn ved ektefellevalg. Likeledes er både selvfølelsen (Blau, 1972, Reik, 1957) og selvbegrepet (Secord & Bachman, 1964) sentralt. Både sosiologiske og psykologiske faktorer er også vesentlige i forhold til ektefellevalg (Burchinal, 1967). Dessuten påvirker både likhet (homogami) og ulikhet (heterogami) tiltrekning mellom partnere (Burchinal, 1967, Landis, 1975, Seyfried, 1977, Udry, 1971). Løsningen på dette problemet synes derfor å være utviklingen av en modell der alle disse faktorene blir integrert, ved å ta utgangspunkt i en generell personlighetsmodell som Lafferty (1978) har arbeidet med. Denne modellen er utarbeidet på grunnlag av en rekke personlighetsteoretikere.

2. Forskningen er preget av «trekk-tilnærming». Et par blir f.eks. spurt om de er sterke eller svake med hensyn til et personlighetstrekk, og de krysser av de trekkene de føler de har. Vi finner da at et dominant trekk kombinerer med f.eks. et submissivt, og vi kan konkludere med at motsetninger tiltrekker hverandre. Problemet her, er at vi mister selve relasjonen, nemlig det «*levde samvær*». Forskningen har vært preget av en dualistisk antiprosessuell oppdeling i enheter.

3. Utviklingsperspektivet mangler i omtrent all empirisk forskning på området. Dette er problematisk fordi ektefellenes opprinnelige forhold til sine foreldre er avgjørende for å forstå hvorfor de velger partner slik de gjør. Prosess i et (individual) historisk perspektiv mangler.

4. Et annet problem er at forskningen tar dårlig vare på både den totale sosiale kontekst og prosess-siden. Mennesker er påvirket av individuelle faktorer såvel som sosiale faktorer, og samtidig endres disse påvirkninger over tid. Forskningen tar dermed dårlig vare på både nivå og prosess. På denne måten blir resultatene igjen statiske, ahistoriske og udiagnostiske (For en mer utfyllende redgjørelse, se Lafferty, 1979).

Disse problemene rammer både tradisjonell forskning og klinisk tenkning på området. En kan si at den kliniske tenkning ofte er mer holistisk og utviklingsorientert, men den er dualistisk og antiprosessuell (Lafferty & Gul-

brandsen, 1979). Mens Freuds teori om ektefellevalg (se Fenichel, 1945) må sies å være reduksjonistisk, er Reiks (1957) teori monolittisk. Et moderne bidrag som det til Kernberg (1977) er preget av den distanserende struktur- og objektrelasjonsterminologi som preger moderne psykoanalyse. Hans forståelse griper ikke det som for oss er vesentlig, nemlig hvorledes et forhold beveger seg (Hegel, 1952, Stierlin, 1971) og hvorledes det leves og oppleves (Husserl, se Kockelmans, 1967). For at vi skulle kunne nærme oss nettopp prosess- og opplevelsessiden utviklet vi et selvbegrep. Selvbegrepet er ment å være et svar på nettopp manglene i den forskning og teoretisering som har foregått hittil. Selvbegrepet tar nemlig vare på de følgende problemer:

1. Selvet sees som et produkt av interaksjonen mellom affekt og kognisjon og tar således vare på betydningen av begge disse faktorer (det holistiske perspektiv).

2. Selvbegrepet kan fange inn både menneskers forhold til sine dypere behov og dets forhold til samfunnet. Dermed legger vi opp til muligheten for å integrere dybdepsykologiske og sosiologiske data.

3. Selvbegrepet slik Lafferty (1978) har utviklet det tar vare på relasjons-siden. Vi har vært opptatt av å introdusere en dialektisk modell for å forstå interpersonlige forhold. Vi har lagt mest vekt på det relasjonelle i et forsøk på å overskride de fleste ektefellevalgsteorier som hittil har vært for mekaniske og udialektiske.

4. Selvbegrepet tar også sikte på å overvinne indre/ytre skillet (Løvli, 1977) når det gjelder å forstå forhold. Boszormenyi-Nagy (1965) objektrelasjonsteoretikerne (Dicks, 1967) og Stierling (1971) har implisitt beskrevet forhold som overskridende når det gjelder indre/ytre skillet, men de har ikke etter vår mening vært eksplisitte nok. Vi mener at for å forstå forhold er det nødvendig å operere med en enverdenslære (Løvli, 1977), noe som vil bli klarere i beskrivelsen av våre metoder.

5. Selvbegrepet bidrar også til å overvinne noe av den mekanistiske tenkningen omkring jeg/meg skillet i psykologien. Her vil vi nøye oss med å peke på at dette skillet bl.a. ivaretar det synspunktet at mennesket har mulighet

til transendens gjennom at «jeg'et» alltid kan forholde seg til «meg'et», dvs. det som har blitt «meg». «Jeg'et» er således et uttrykk for menneskets evne til å forholde seg til seg selv. (Kierkegaard: Mennesket er et forhold som kan forholde seg til seg selv.)

Med dette skulle noen av de vesentligste sider av prosjektet være klarlagt:

1. Teoretiske analyser med utgangspunkt i en generell personlighetspsykologi som er rettet mot å utvikle en selvteori. Denne selvteori skal danne grunnlag for forståelse av ektefellevalg, ektefellesamspill og ektefelleterapi. Det er vårt mål at denne teorien kan integrere dette svært fragmenterte forskningsfelt.

2. Empirisk utprøving av deler av denne teorien. I den empiriske utprøvingen benyttes mer tradisjonelle metoder fra ektefellevalgsforskning og personlighetsforskning, men i tillegg vil vi utvikle egne metoder utifra svakheten vi ser i forskningsfeltet. Med utgangspunkt i metoder som spørreskjemaer, en «self-report» test og en projektiv test vil vi undersøke tradisjonelle temaer som likhet/ulikhet ved ektefellevalg. Det finnes en mengde data som tyder på at man velger en partner som er lik eller komplementær til en selv. Winch (1958) f.eks. fant at det var spesielt på to områder ektefellene var komplementære i forhold til hverandre, nemlig dominans/submissivitet og det å gi og å ta. Vi vil se om dette stemmer med våre data eller om det er andre områder hvor komplementaritet er viktig. I det hele tatt er litteraturen på dette felt stort sett uklar med hensyn til når henholdsvis likhet og komplementaritet er viktigst. Et unntak er Bowens (1976) kliniske teori om ektefellevalg. Han hevder å ha observert at ektefellene alltid er modningsmessig sett like, men at den ene ektefellen som regel underkompensere mens den andre overkompensere i ektefellesamspillet. Således er likhet det grunnleggende, mens komplementaritet er sekundært. Et annet unntak er forskning rundt sosiologiske (klasse, utdanning osv.) og sosialpsykologiske (holdninger, verdier) variabler. Her synes det klart at det er likheten mellom ektefellene som er viktigst.

Vi er enige med Secord og Backman (1964) i at man bør ta utgangspunkt i en teori om et selv som trenger bekreftelse — negativ eller

positiv (Jfr. Eriksson, 1959, Laing, 1961) — for å kunne forstå når likhet eller komplementaritet blir viktigst. Det er sider ved oss selv vi bare kan leve med dersom de blir avkrefte, og det er sider vi bare kan leve med dersom de blir bekrefte. F. eks kan Jan leve sitt sinne kun hvis Kari blir sint hun også. Slik kan de begge leve sinne ved stadig å krangle. Ingen av dem ville tålt å leve sinne sammen med en ikke-sint person. Eller Per kan kun være kompetent dersom Marit ikke er det. Hvis hun var kompetent ville han måtte kjenne på sider ved seg han ikke tålte. I vår teoretiske tilnærming til forhold tar vi således utgangspunkt i Secord & Backman (1964), Stierlin (1971) og objektrelasjonsteori (Dicks, 1967). Men særlig har vi vært påvirket av Becker's (1964, 1971) teori om at mennesket skaper seg selv og verden samtidig. Mennesket opprettholder en følelse av selv ved å handle på en måte som sikrer en følelse av egenverdi. Det lever således sine livstemaer på måter som bl.a. er betinget av hvordan den signifikante andre så og si er med på å forme interaksjonsmønstre. Barnet lærer samtidig handlingsmønstre som sikrer en følelse av egenverdi (og dermed psykologisk overlevelse). Fordi mennesket begynner sitt liv i symbiose med moren, er det rimelig å anta at denne symbiose-avviklingen aldri er absolutt. Dette betyr at det er vanskelig for barnet å bestemme hvorfra følelser som dukker opp i dets forhold til moren har sitt utspring (Lafferty & Gulbrandsen, 1979). De kan således like lett residere i moren som i barnet. På denne måten ser vi at barn lever livstemaer ved å forholde seg til deler av seg selv i den andre, og at moren på sin side lever livstemaer ved å plassere deler av seg i barnet. Som voksen vil en person i nærforhold finne både situasjoner og andre mennesker som kan bekrefte ham slik han føler han er. Eller, han kan finne en person eller situasjon som er villig til å la seg forme dithen at han blir bekrefte slik han er (Mahrer, 1978). Dette er presis hva som skjer i ektefellevalg etter vår mening, og denne prosessen er kontinuerlig. Partnerne skaper hverandre slik at hver kan leve livstemaer på en måte som opprettholder den andres måte å leve de på. Dersom jeg er engstelig for nærhet trenger jeg en partner som kan leve nærhet på en måte som svarer til min følelse av at nærhet er farlig.

For å kunne gjennomføre den analyse som kan gripe dette dialektiske samspill var det nødvendig å utvikle brukbare begreper. *Delprosess-begrepet* ble utviklet i dette øyemed. En delprosess er et tema, og handling og følelser i forhold til temaet. Dvs. en delprosess innebærer alle disse faktorene. La oss si at en person P forholder seg til f.eks. nærhet ved å bli sint når noen nærmer seg ham eller han nærmer seg noen. Dermed handler han aggressivt og føler sinne i situasjoner der han kan komme nær. Vi kan da formulere det slik at P lever sin delprosess på nærhet ved å være sint. Dette kan muligens være en måte for ham å unngå å konfrontere angst som er forbundet med nærhet. Dette henger sammen med at den signifikante andre i P's barndom levde nærhet på en måte som skapte angst i P. P vil da finne en partner som kan leve med i en slik delprosess, dvs. som også vil være redd for å kjenne på sine nærhetsbehov. Partneren kunne f.eks. være en person som ønsket straff og avvisning for å slippe å kjenne på angst forbundet med nærhet. På denne måten blir partnernes problemer levet i hverandre. Delprosess-begrepet og delprosess-analysen anser vi som vårt viktigste bidrag til ektefellevalgs-forskningen og muligens til forskning overhodet. Dette fordi slike analyser representerer en forbedring i forhold til statistisk-dualistiske analyser og fordi interaksjonsforskningen hittil har vært preget av mange resultater uten skikkelig teoretisk overbygning (Magnusson & Endler, 1978).

Forskningsprosessen

Som vi antydte i den delen som omhandler bakgrunnsteori, startet vi ut med den idé at ektepar gifter seg med en person som de kan leve sine livstemaer med på samme måten som de levde disse med sine foreldre. De gifter seg også med en person som man kan prøve ut nye måter å leve sine livstemaer med. Vi hadde kliniske observasjoner på at ektepar levde noen av sine livstemaer gjentagende (fastlåst), mens andre levde dem dialektisk (bevegende). Vårt problem var da å finne metoder som ville gjøre det mulig for oss å fange opp disse fenomenene på en systematisk måte.

Vi startet ut med en begrepsavklaring, og

i første omgang utviklet vi et sett begreper som vi mente kunne si noe om forhold. Deretter prøvde vi dem ut i praksis. Dvs.: Vi så om vi kunne bruke disse begrepene vil å beskrive så nær som mulig fenomener vi opplevde i terapisisituasjonen. Deretter gikk vi tilbake til begrepsapparatet og justerte vår begrepsbruk på forskjellig vis. Denne prosess — begrep/levd virkelighet eller teori/praksis — mener vi er helt avgjørende i forskningsprosjekt av denne art.

Vi bestemte oss til at vi kunne bruke tradisjonelle metoder som spørreskjema, selvrappport etc. for å få svar på de spørsmålene vi hadde. Vi trengte også å få tak i data som kunne si noe om forhold ut ifra vårt teoretiske utgangspunkt, nemlig et ikkedualistisk og dialektisk syn på forhold. Med andre ord, vi var interessert i interaksjonsdata som kunne representere den levde virkelighet til de parene vi arbeidet med. Det var for å fange inn det dialektiske og det levde aspektet at vi utviklet delprosessmetoden.

Metode

Data skal diktere metode, og ikke omvendt. Hva slags data er klinikerens interessert i? Og spesifikt hvilke data er vi interessert i angående ektefellevalg og samspill? Primært er det to aspekter ved disse data vi vil peke på, nemlig at de er:

1. Interaksjonsdata.
2. Prosessdata eller «live» data.

Når det gjelder det første punktet vil vi understreke at vi her ikke bare tenker på ektefellenes interaksjon, men også interaksjonen eller forholdet mellom forskeren og de han observerer. Et eksempel på dette finner vi i Piagets arbeider. Han mente å finne at barn var ute av stand til å ta en annen persons perspektiv før de var omlag 6 år (egosentrisme). Slik vi ser det observerte han barna utifra sitt voksne perspektiv. Siden det har vært uvanlig for voksne både å se seg selv som en del av det som observeres (dvs. hvorledes observatøren påvirker barna) og å virkelig ta barnets perspektiv, er det ikke uventet at barn ikke lærer å ta andre perspektiv før ganske sent. Således er det ikke usannsynlig at Piaget egentlig observerte seg selv i interaksjon med barnet og ikke nødvendigvis barnets indre kognitive strukturer. Det finnes mange eksempler på slike fenomener i psykologien.

Det finnes i dag en mengde forskning som påviser at våre forskningsfunn er et resultat av en påvirkningsprosess mellom forsker og de som utforskes. Hamlyn (1976) argumenterer for at man må stå i et eller annet personlig forhold til et menneske for å forstå det. Slik vil ulike måter å forholde seg på gi ulik forståelse. Rosenthal (1976) henviser til et vell av studier både i og utenfor laboratoriet som understreker viktigheten av Kants erkjennelsesteoretiske skepsis. Kant hevder at vi alltid opplever verden gjennom våre kategorier, og at vi aldri kan oppleve ting-i-seg-selv (se Rychlak, 1973). Samfunnsvitere som er opptatt av «the sociology of knowledge» peker på at den menneskelige virkelighet er sosialt konstruert og ikke naturgitt (Berger & Luckman, 1968). På samme måte hevder Friedman (1967) at psykologisk forskning er en sosial realitet som er konstruert gjennom en spesiell form for menneskelig praksis, og kan aldri bli en avdekking av noen egentlig virkelighet (Sannheten). Når psykologer studerer hvordan «vanlige» mennesker utvikler kunnskap om hverandre, finner de at denne kunnskap er avhengig av hvem jeg er, hvem den andre er, hvilken situasjon vi er i osv. Ulikt utgangspunkt vil gi ulike observasjonsdata.

Dette er et problem som har forfulgt psykologien. Hvilke observasjonsdata er de riktige? Her vil vi støtte oss til Mahrer (1978) og Fiske (1971) og argumentere for det syn at hver observasjon har sin gyldighet alt utifra hvilken interesse man ønsker å realisere. Interesse er her brukt i den opprinnelige latinske betydning av ordet, nemlig *inter esse* — det vil si være -iblant, altså hvordan man ønsker å være sammen med andre mennesker. Det kommer således alltid til et punkt der en vitenskapelig teori ikke kan bevise seg selv, men kun er et uttrykk for et spesielt eksperiment, dvs. et ønske om en viss samlivsform. Dette er påvist gjennom logiske analyser av Gødel (se Wilden, 1972), gjennom vitenskapsteoretiske analyser av Kuhn (1968) og Habermas (1968) og gjennom filosofiske analyser av Wittgenstein (1967). Det som blir viktig for forskeren er å være bevisst at de dataene han får er et resultat av hans egen «interesse» — og at han tolker dem utifra dette perspektiv. Våre data

er således i en forstand et resultat av vår livsform.

Den virkelighet vi er opptatt av i dette prosjektet er selvets og følelsenes virkelighet slik de eksisterer i prosess (som *levd* virkelighet). Denne virkelighet skal vi studere ved hjelp av enkelte tradisjonelle metoder, nemlig to spørreskjemaer, en «self-report» test og en projektiv metode, TAT.

I tillegg kommer delprosessanalysen. Den viktigste metode i forbindelse med delprosessanalysen er *kreativ observasjon*. Tinbergen (Se Cohn, 1977) har påpekt viktigheten av slik kreativ observasjon. Han påpeker at etologene gjenfant observasjon som en sentral metode i vitenskapen om mennesker og dyr. Han påpeker også at slik observasjon er en kreativ handling, gjennom ganske enkelt at noen klarer å observere ting som andre ikke ser. Derfor må ting pekes ut og forklares nøye før en annen eventuelt kan observere det samme. Dette er noe klinikere «vet» og mye av det som gjøres f.eks. i supervisjon er nettopp det å peke ut ting som studenten ikke har sett. Det som blir helt avgjørende er at man beskriver observasjonene nøye. Det er jo denne beskrivelsen som bestemmer observasjonens validitet, og det er det vi vil gjøre. Vi skal beskrive så nøye som mulig den verbale og motoriske sekvens på videoopptak med ektefeller i terapisisuasjonen. Disse sekvensene brukes så til å bestemme en delprosess. Vi skal også beskrive hvorledes vi trekker slutninger basert på disse observasjonene. Alle observasjoner vil ligge helt nær data. Vi vil først og fremst konsentrere oss om tre av Stierlins (1971) dialektikker: Likhet-ulikhet, gratifikasjon-frustrasjon og nærhet-distanse. Vi vil så undersøke hvordan ektepar lever slike dialektikker.

Således kan vi i dette forskningsprosjekt beskrive hvorledes ektefelleinteraksjon fungerer utifra to typer observasjonsdata. De tradisjonelle metodene bygger på Learys' (1957) måt å forstå interaksjon og er utifra Schefflens (1975) språk en type «boksetenkning». Delprosessmetoden derimot er et eksempel på det Schefflen kaller felttenkning. Vi skal nå gi noen eksempler på hvilke typer data dette gir oss for ekteparet Per og Kari.

Learys analyse

Her kan paret beskrives utifra fire forskjellige observasjoner — terapeutens, personen selv, vedkommendes partner og «responser» på TAT. Dataene er tolket utifra homogami — og heterogamiperspektivet. Vi har ikke sitert alle data vi har om paret.

Likhet: Alle fire perspektivene for dataanalyse er enige om at Per og Kari er selvutslettende. Terapeuten og TAT sier at denne egenskap er tilstede i sterk grad gjennom at de begge er selvavstraffende, mens de selv mener at denne egenskap ikke er tilstede i så sterkt grad. De ser seg selv og partneren som istand til selvkritikk. Vi kan således si at Per og Kari bekrefter hverandre gjensidig i det at de begge har en selvkritisk holdning, men paret og ytre observatører er uenig om hvor sterk denne selvkritiske holdning er.

Tre perspektiver i dataanalysen konkluderer med at Per og Kari er like ved at de begge lever ut mistenksomhet. Både terapeuten, TAT og selvbeskrivelsen konkluderer med at de begge er sterkt mistenksomme i betydningen av å være sjalu, sene til å tilgi feil og stae. Tre perspektiver i dataanalysen konkluderer med at Per og Kari er like ved at de begge lever ut opprørskhet. Både terapeuten, partneren og selvbeskrivelsen konkluderer med at de begge to er opprørsk i betydningen at de ofte er sure, liker ikke å bli kommandert og er skeptiske. Opprørskheten kan noen ganger bli bitter og klagende.

Tre perspektiver i dataanalysen viser at begge er sjefete. Partneren, selvbeskrivelsen og TAT er enig om at de begge er sjefete i betydningen at de begge gjør et godt inntrykk på andre.

Tre perspektiver i dataanalysen (terapeuten, TAT og partneren) mener at de begge benekter ansvarlighet i betydningen at det endog er vanskelig for dem å være hjelpsomme mot hverandre.

Oppsummerende viser det seg na at Per og Kari gjensidig bekrefter hverandre ved at de begge er selvkritiske slik de ser seg selv og hverandre, og selvavstraffende slik de blir sett av den «kliniske psykologi». De bekrefter hverandre også gjensidig ved at begge er sterkt mistenksomme og opprørsk og ved at begge

benekte underkastelse. I selvforståelsen (parets myte i Ferreiras forstand?) ser de på hverandre som folk som gjør et godt inntrykk på andre, er sosiale og lette og omgås, og er åpne og ærlige. «Den kliniske psykologi» derimot ser dem som personer som har vansker for å være åpne og ærlige og for å kunne være hjelpsomme og ansvarlige.

Ulikhet: Tre perspektiver i dataanalysen (terapeut, TAT og partner) er enig om at Per er den bestemte og at Kari kan la være å forholde seg til dette tema. Dette betyr at Per er den sjefete, dominerende og dirigerende, og at Kari kan benekte slike sider i sitt eget liv.

To perspektiver i dataanalysen (terapeut, TAT) viser at Per er utspekulert, kalkulerende og selvvisk, og at Kari således kan benekte sider i sitt liv.

To perspektiver i dataanalysen (terapeut, selvbeskrivelse) viser at Per lett lar andre ta avgjørelser for seg og at han liker å bli tatt vare på. Således kan Kari benekte slike avhengige kvaliteter i sitt liv.

To perspektiver i dataanalysen (selvbeskrivelse, TAT) viser at Per er den passive i betydningen å være avhengig og å ønske å bli ledet, og at Kari således kan benekte slike egenskaper.

To perspektiver i dataanalysen (terapeut, partner) ser på Kari som den samarbeidsvillige i betydningen av at hun meget lett lar seg påvirke av andre og har lett for å betro seg til andre. Per kan således benekte slike sider i sitt liv.

To perspektiver i dataanalysen (terapeut, selvbeskrivelse) viser at Kari er den slemme i betydningen av å være hardhudet og streng. Per kan således benekte slike aggressive kvaliteter.

Delprosessanalyse:

I det følgende beskriver vi konklusjonen på delprosessanalysen for dette paret utifra data som observatører kan se på videoopptak. Vi har også delprosessanalyse på deres selvbeskrivelse og TAT svar.

Gratifikasjon — frustrasjon

Kari lever her delprosess på gratifikasjon/frustrasjon ved at hun indirekte ber om grati-

fikasjon, men at hun avfinder seg med å bli frustrert. Per lever her delprosess på gratifikasjon/frustrasjon ved at han hovedsakelig frustrerer. En mulig konklusjon her er at Kari avfinder seg meg frustrasjonen. Kari lever delprosess på temaet gratifikasjon/frustrasjon ved å være usikker på hvor mye gratifikasjon hun kan kreve, og ved å måtte forsvare de kravene hun stiller. Per lever delprosess på temaet gratifikasjon/frustrasjon ved å bekrefte Karis usikkerhet og ved å være uklar og unnnvikende i forhold til sitt eget behov for gratifikasjon.

Per lever delprosess på gratifikasjon/frustrasjon ved å si at han ikke kan møte krav (på ømhet). Kari lever delprosess på gratifikasjon/frustrasjon ved at når Per presser henne på ikke å stille krav om gratifikasjon så avfinder hun seg med dette.

Oppsummering av gratifikasjon/frustrasjonstemaet: Vi ser i disse tre episodene at følgende tema går igjen: Kari forsøker seg frampå med krav eller ønsker og hun blir møtt med at Per enten trekker seg, forsterker hennes usikkerhet på det å be om gratifikasjon eller endog understreker at han ikke liker å få krav stilt til seg. Således kan Per unngå å bli klar på hva slags krav og behov han har samt Kari kan unngå å bli møtt på de kravene og behovene hun forsiktigvis forsøker å stille.

En nærliggende konklusjon er at gratifikasjon er assosiert med angst hos begge og at de sammen lever gjentagende delprosess der de gjensidig bekrefter hverandre, og der de unngår å kjenne på angsten.

Nærhet — distanse

Per lever her delprosess på temaet nærhet/distanse ved at han trekker seg og ikke kan møte krav på nærhet (i betydningen av å være øm). Kari kan (indirekte) gi uttrykk for at hun vil ha slik nærhet, men avfinder seg med (ønsker?) Pers avvisning.

Kari lever delprosess på nærhet/distanse ved å si at (den seksuelle) nærheten mellom de to kan være god, men avfinder seg med å bli avkreftet; Per lever delprosess på nærhet/distanse ved å underminere Karis forsøk på nærhet. Slik unngår begge skikkelig nærhet og kan beholde distansen til hverandre.

Kari lever nærhet/distanse ved å åpne for kontakt, men mister raskt denne åpning og blir distraheret (uklar) når hun blir avkrefte. Per lever nærhet/distanse ved å tilsløre temaet og ved å antyde sitt behov for distanse. Således unngår de begge nærhet uten at forholdet blir for distansert.

Oppsummering av hvordan Per og Kari lever nærhet/distanse: Kari forsøker å etablere nærhet mellom de to, men blir avkrefte av Per og finner seg lett i denne avvisningen. Således unngår de begge å bli nær hverandre, men uten samtidig å bli altfor fjerne.

Likhet - ulikhet

Kari lever delprosess på temaet likhet/ulikhet ved å markere et standpunkt. Når hun ikke blir bekreftet på det, blir hun forvirret og uklar (men ved terapeutisk hjelp kan hun gjenfinne sin ulikhet). Per lever delprosess på temaet likhet/ulikhet ved å tilsløre temaet og ved gjentagende å antyde ulikhet. Således kan de være ulike uten at dette blir altfor vanskelig siden temaet lett tilsløres.

Per og Kari lever delprosess på likhet/ulikhetstemaet ved å understreke at de er forskjellige. De har her et forsonet forhold til sine forskjeller.

Per lever delprosess på temaet likhet/ulikhet ved å antyde ulikhet på en uforpliktende måte og ved å stole på at Kari finner en løsning. Kari og lever delprosess på likhet/ulikhet ved forsiktig å markere forskjell og ved å være den som finner en slags løsning.

Oppsummering på likhet/ulikhet: De er mye mer opptatt av hverandres ulikheter enn likheter. Noen ganger kan de si klart ifra om slike ulikheter, men ofte må de delvis tilsløres. I sistnevnte tilfelle er Per gjerne den som tilslører og Kari den som enten avfinner seg med det hele eller som finner en løsning som gjør at det ikke er så farlig at de er ulike.

Oppsummering

Dersom vi prøver å samholde alle disse dataene ser det ut til at vi finner følgende mønstre: Kari er den som forsiktig tar initiativ i forhold til temaene, mens Per ofte tilslører og avviser.

Kari avfinner seg lett med hans væremåte. Dette er et mønster som kommer tilsyne i alle delprosesser vi her har analysert. Et slikt mønster kunne derfor kalles en overordnet prosess.

Konklusjon

De data Leary's test (og hans forståelsesform) gir blir etter vår mening mindre prosessuelle og levde enn data fra delprosessanalysen. Det er imidlertid sannsynlig at leseren ikke vil ha problemer med å gjenkjenne dette paret utifra begge analyseformene. Dermed ser vi at kliniske data til en viss grad kan kommuniseres på tvers av teoretiske grenser, men vi ser også hvorledes den enkeltes teori bestemmer (begrenser?) forståelse av data. Slik står forskeren/klinikeren i et skapende forhold til de data som brukes for å forstå en person. Forskeren kan således skape sin forståelse i mer eller mindre direkte opplevd nærhet til sine data. Delprosessmetoden er etter vår mening en mer opplevelsesnær måte å beskrive mennesket på, mens Leary-metoden f.eks. er en mer distansert beskrivelsesform. Mer distanserende metoder konstruerer mennesket som en oppstykket, statisk struktur med de og de trekk. Delprosessmetoden og andre eventuelle opplevelsesnære metoder derimot, konstituerer et mennesket som lever og handler i forhold til sentrale temaer i livet.

Litteraturliste

- Ajzen I. Information processing approaches to interpersonal attraction, S. Duck (red.) *Theories and practice of interpersonal attraction*. London. Academic Pr. 1977.
- Becker E. *The revolution in psychiatry*. N. Y. Free Pr. 1964.
- Becker E. *The birth and death of meaning*. N. Y. Free pr. 1971.
- Berger P. & Luckman T. *The social construction of reality*. N. Y. Anchor. 1968.
- Blau T. The love effect. H. Otto (red) *Love today*. N. Y. Delta 1972.
- Boszormenyi-Nagy, I. A theory of relationships. I. Boszormenyi-Nagy & I. Framo (red). *Intensive family therapy*. N. Y. Harper & Row, 1965.
- Bowen M. Theory in the practice of psychotherapy. P. Guerin. (red). *Family therapy*. N. Y. Gardener Pr. 1976.
- Burchinal L. The premarital dyad and love involvement. H. T. Christensen (red) *Handbook of marriage and the family*. Chicago. Rand McNally, 1976.

- Clore G. Reinforcement and affect in attraction. S. Duck (red) *Theory and practice of interpersonal attraction*. London. Academic Pr. 1977.
- Cohn D. (red) *Psychologists on psychology*. London. R.K.P. 1977.
- Dicks H. V. *Marital tensions*. London. R.K.P. 1967.
- Duck S. (red) *Theory and practice of interpersonal attraction*. London Academic Pr. 1977.
- Endler N. & Magnusson D. (red) *Interactional psychology and personality*. N. Y. Hemisphere Pub. 1976.
- Eriksson E. H. Problem of ego identity. *Psych. Iss.* Vol. 1, No. 1, N. Y. Int. Univ. Pr. 1959.
- Fenichel O. *The psychoanalytic theory of neurosis*. N. Y. Norton 1945.
- Fiske D. W. *Measuring the concepts of personality*. Chicago. Aldine, 1971.
- Friedman N. *The social nature of psychological research*. N. Y. 1967.
- Habermas J. *Erkenntnis und Interesse*. Frankfurt. Suhrkamp. 1968.
- Hamlyn D. Person-perception and our understanding of others. T. Mischel (red). *Understanding other persons*. London Blackwell. 1976.
- Hegel G. *Phänomenologie des Geistes*. Hamburg: Meiner 1952.
- Houston T. (red) *Foundation of interpersonal attraction*. N. Y. Academic Pr. 1974.
- Kernberg O. Boundaries and structure in love relations. *J. Am. Psycho. ana. ass.* 25, 1977, 81-114.
- Kockelmans J. *Edmund Husserl's phenomenological psychology*. Pittsburgh. Duquesne Univ. Pr. 1967.
- Kuhn T. *The structure of scientific revolutions*. N. Y. 1968.
- Lafferty A-L. *Selvutvikling*. Stensil, Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo, 1978.
- Lafferty A-L. *Part-process analysis*. Under trykking. 1979.
- Lafferty A-L. & Gulbrandsen O. R. Ektefellevalg og ektefelleinteraksjon. En presentasjon og kritikk av teorier på området. Under trykking. *Fokus på familien*. 1979.
- Laing R. D. *The self and others*. London. Tavistock. 1961.
- Landis P. H. *Making the most of marriage*. Englewood Cliffs, New Jersey. Prentice-Hall, 1975.
- Leary T. *Interpersonal diagnosis of personality*. N. Y. Ronald Pr. 1957.
- Løvli L. *Toverden-læren — eller forsøket på å bli av med den*. Stensil, Lillehammer 1977.
- Magnusson D. & Endler N. (red) *Personality at the crossroads*. N. Y. Lawrence Erlbaum. 1978.
- Mahrer A. *Experiencing*. N. Y. Brunner/Mazel, 1978.
- Reik T. *Of love and lust*. London. Souvenir Pr. 1957.
- Rosenthal R. *Experimenter effects in behavioral research*. N. Y. 1976.
- Rychlak J. *Introduction to personality and psychotherapy*. Boston. Houghton Mifflin. 1973.
- Saul L. *The childhood emotional pattern and marriage*. N. Y. Brunner/Mazel 1979.
- Schefflen A. Models and epistemologies in the study of interaction. A. Kendon, R. Harris & M. R. Key (red). *Organization of behavior in face-to-face interaction*. Paris. Mouton 1975.
- Secord P. F. & Bachman C. W. Interpersonal congruency, perceived similarity and friendship. *Sociometry*. 1964, s. 115-127.
- Seyfried B. A. Complementarity in interpersonal attraction. S. Duck (red) *Theory and practice of interpersonal attraction*. London. Academic Pr. 1977.
- Stierlin H. *Das Tun des Einen ist das Tun der Anderen*. Frankfurt Suhrkamp, 1971.
- Udry R. *The social context of marriage*. Philadelphia. Lippincott, 1971.
- Wilden A. *System and structure*. London. Tavistock 1972.
- Winch R. *Mate-selection*. N. Y. 1958.
- Wittgenstein L. *Philosophische Untersuchungen*. Frankfurt Suhrkamp. 1967.

Postadresser:

Anne-Lise Lafferty,
 Psykologisk institutt,
 Universitetet i Oslo,
 Oslo 3.
 Telefon: (02) 46 68 00, l. 8333.

Odd Runar Gulbrandsen,
 Senter for klinisk psykologisk forskning,
 Brakke K.,
 Universitetet i Oslo,
 Oslo 3.
 Telefon: (02) 46 68 00, l. 9143.